

RUSKIKSEN HOITONIITTYJEN LINNUSTOSELVITYS SYKSYLLÄ 2023

Mauri Leivo

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. LASKENNAT	5
2.1 Laskentamenetelmät	5
2.2 Laskentojen toteutus	5
2.3 Vedenkorkeuden vaihtelu	6
2.4 Niitot, laidunnus ja kasvillisuus	8
3. TULOKSET	10
3.1 Hanhet	11
3.2 Sorsat	12
3.3 Kahlaajat	12
3.4 Haikarat	13
3.5 Petolinnut	14
3.6 Avomaan varpuslinnut	15
4. TULOSTEN TARKASTELUA	16
4.1 Niiton vaikutus lintujen esiintymiseen	16
4.2 Vedenkorkeuden vaikutus lintujen esiintymiseen	16
4.3 Lintujen alueellinen jakautuminen	19
4.4 Lintujen liikkuminen hoitoniittyjen välillä	20
5. NÄKÖKULMIA HOITONIITTYJEN JATKOKUNNOSTUKSEEN	20
LÄHTEET	22
LIITE 1	22
Ruskiksen hoitoniittyjen laskentapäivät syksyllä 2023.	
KIITOKSET	22

Kansikuva: lintuja (mm. haapanoita, taveja, lapasorsia, jalo- ja harmaahaikaroita) sekä laiduntavaa ylämaankarjaa Pohjoisniityllä 11.8.2023.

Valokuvat ©Mauri Leivo, ellei toisin mainita.

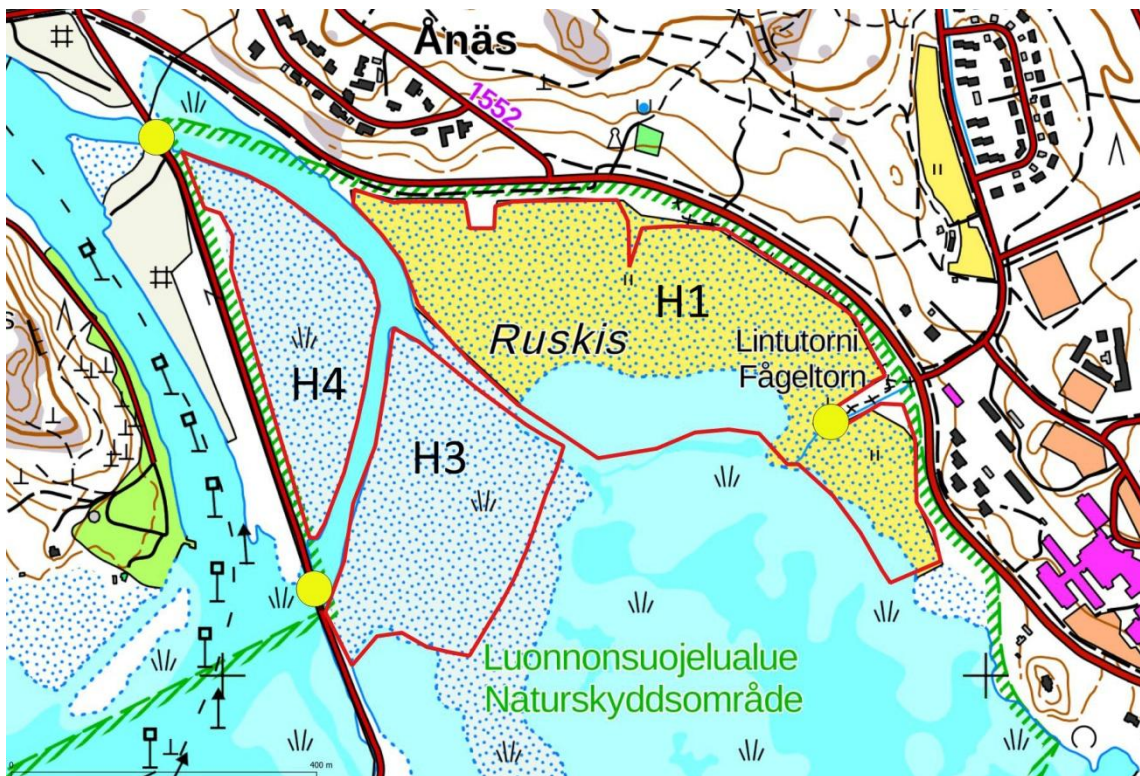
1. JOHDANTO

Tässä raportissa esitetään Ruskiksen hoitoniityillä (H1, H3–H4) syksyllä 2023 tehtyjen kosteikkolinnuston laskentojen tulokset. Laskennat ovat jatkoa keväällä 2023 tehdylle selvitykselle (Leivo 2023).

Laskentojen pääpaino oli muuttavien vesi- ja rantalintujen runsauden selvittämisessä. Sen ohella tehtiin havaintoja mm. vedenkorkeuden vaihtelun vaikutuksesta hoitoniityillä esiintyvään linnustoon sekä lintujen liikkumisesta vierekkäin sijaitsevien Ruskiksen hoitoniittyjen välillä.

Hoitoniittyjä ja niillä vuosien varrella tehtyjä toimenpiteitä on kuvannut tarkemmin Leivo (2023). Laskenta-alueet näkyvät kartassa 1 ka kuvissa 1 a–b.

Selvitys on osa valtionhallinnon Helmi- elinympäristöohjelmaa 2021–2030 (Ympäristöministeriö). Selvityksen tilasi Uudenmaan ely-keskus.

Kartta 1. Ruskiksen hoitoniityt H1 ja H3–4 (punaiset rajaukset) sekä laskentapisteen (keltaiset pallot).

Kuvat 1a-b. Ruskiksen hoitoniityt dronella kuvattuna 4.11.2023. Pohjoisniityn lintutorni näkyy ylemmän kuvan oikeassa alanurkassa. Kuvat: William Velmala.

2. LASKENNAT

2.1 Laskentamenetelmät

Laskennat toteutettiin ympäristöhallinnon Helmi-linnustonseurantaohjeiden (Mikkola-Roos ym. 2021) mukaisesti.

Muuttavan vesi- ja rantalinnuston sekä avomaan varpuslintujen yksilömäärät laskettiin yhden henkilön voimin (raportin tekijä) pistelaskentamenetelmällä vakioiduista, aiemmissakin Porvoonjoen suiston selvityksissä (esim. Leivo 2021, 2023) käytetyistä laskentapisteistä käsin (kartta 1). Laskentapisteiden havainnointisektorit kattoivat yhdessä varsin hyvin koko laskenta-alueen, lukuun ottamatta H1-alueen luoteisinta nurkkaa, jonka linnustomerkitys on kuitenkin vähäinen (esim. Leivo 2023).

BirdLifen Tiira-havaintojärjestelmästä tarkistettiin, havaittiinko tämän selvityksen laskentakertojen välillä olennaisesti suurempia yksilömääriä eri lajeilta. Ei havaittu.

2.2 Laskentojen toteutus

Laskentoja tehtiin 5.7.–13.10. välisenä aikana kaikkiaan 18, toisin sanoen keskimäärin runsaan viikon välein (laskentapäivät, ks. liite 1 raportin lopussa). Joissakin tapauksissa, kun lintu- ja säätilanne ja/tai olosuhteet niityillä (mm. vedenkorkeus ja niitot) olivat erityisen otolliset, laskentoja tehtiin tihennetysti. Laskentoja pyrittiin tekemään mahdollisimman monenlaisilla vedenkorkeuksilla, jotta voitaisiin tarkastella vedenkorkeuden vaikutusta eri linturyhmien esiintymiseen hoitoniityillä.

5.7.–22.8. (ennen niittoja) laskentoja tehtiin ainoastaan H1:llä (yhteensä 8 laskentaa), koska H3 ja H4 olivat kesän kasvukauden jäljiltä sankan ruoikon peittämiä, eikä niillä esiintynyt lainkaan vesi- ja rantalintuja. 25.8. ja 26.8. laskenta tehtiin H1:n lisäksi H3:lla (joka niitettiin 23.8.), ja 29.8. alkaen kaikilla kolmella hoitoniityllä (lopun niitot tapahtuivat 28.8.). Näin ollen laskentakertoja tuli H1:lle kaikkiaan 18, H3:lle 10 ja H4:lle 8.

Laskennoissa alueiden laskentajärjestys oli: H1... H3–4. Laskennat tehtiin pääsääntöisesti aamulla lintujen aktiivisuushuipun aikaan, kahdesti illalla.

Laskennan kesto oli tyypillisimmin H1:llä oli n. 1,5–2 h, H3–4:llä n. 45min. Pitkähkön laskenta-ajan etuina olivat mm. laskentatuloksen hyvä luotettavuus sekä mahdollisuus seurata lintujen ruokailukäyttäytymistä ja liikkumista eri hoitoniityjen välillä.

Alle viikko viimeisen laskennan jälkeen sää kylmeni selvästi (mm. useita peräkkäisiä pakkasöitä) ja lintujen määrä Ruskiksen hoitoniityillä väheni huomattavasti.

2.3 Vedenkorkeuden vaihtelu

Vedenkorkeus vaihteli syksyn mittaan varsin paljon. Vedenkorkeuden (keskivesi) vaihteluväli laskentakaudella oli -16...+45 cm, keskiarvo sekä mediaani n. +14,5 cm.

Vedenkorkeus vaihteli selvästi jopa vuorokauden sisällä. Vaihtelu oli tyypillisesti luokkaa 5–10 cm niin, että vesi oli korkeimmillaan aamuisin, matalimmillaan iltaisin. Enimmillään vedenkorkeus vaihteli vuorokauden sisällä jopa 45 cm (29.8.).

Pääosan syksystä vesi pysytteli nollaviivan yläpuolella (päinvastoin kuin keväällä; Leivo 2023), minkä vuoksi hoitoniityillä oli yleensä ainakin vähän vettä. 4.10., jolloin vedenpinta oli korkeimmillaan (+45 cm), hoitoniityt muodostivat yhtenäisen laajan vesialtaan, ikään kuin merenlahden (kuva 2). Hoitoniittyjen rajoja oli tuolloin vaikea erottaa maastossa, eikä kuivan maan kohtia juuri ollut.

Vedenkorkeuden vaihtelun vaikutusta lintujen esiintymiseen on tarkasteltu luvussa 4.2.

Kuva 2. H1 korkeimman veden (+45 cm) aikaan 4.10.2023. Vesialue jatkuu yhtenäisenä H3:lle (taustalla) peittäen myös sen.

Kuva 3a. H1 melko tyypillisen vedenkorkeuden (+4 cm) ja näkymän aikaan 29.9.2023. Pääallikko erottuu yhtenäisenä matalana vesialtaana, muualla vettä on niukalti.

Kuva 3 b. H3 melko tyypillisen vedenkorkeuden (+4 cm) ja näkymän aikaan 29.9.2023. Vettä on jonkin verran niityn länsireunalla (kuvan oikea reuna), muualla niukalti.

2.4 Niitot, laidunnus ja kasvillisuus

Kuten edellä kävi ilmi, eri hoitoniittyjen koneellinen niitto tapahtui eri päivinä: H3 23.8., H1 ja H4 28.8.

H1:llä niitto tehtiin vain 5,3 ha:n suuruisella alueella niityn länsiosassa (kuva 4). Tämä alue irrotettiin keväällä 2023 laidunsopimuksesta, mikä mahdollisti niiton syksyllä 2023 Uudenmaan elyn rahoittamana. Toisin sanoen valtaosa H1:stä jäi laidunnuksen varaan. Niityllä laidunsi 12 ylämaannautaa, jotka liikkuivat pääasiassa alueen itä-pohjoisreunalla, missä oli kiinteämpää maata. Laidunnus jäi siten linnuston kannalta aivan liian vähäiseksi suurimmalla osalla niittyä, kuten oheisista valokuvista näkee.

Kuva 4. H1 heti koneellisen niiton jälkeen 29.8.2023. Niitetty alue käsitti 5,3 ha (koko H1 on 19 ha).

H1:llä lintutornin kaakkoispuolisessa osassa jo pitempään jatkunut alilaidunnus sekä koneellisten niittojen puuttuminen on johtamassa alueen umpeenkasvuun (kuva 5).

Poikkeuksellisen lämpimän alkusyksyn seurauksena järviruoikko alkoi kasvaa hoitoniityillä voimakkaasti ja ehti kasvaa laskentojen loppuun mennessä n. 50 cm korkeaksi, joskin verraten harvana (kuva 6). Tämä ilmeni etenkin hoitoniityillä H3 ja H4, joilla ensimmäiset niitot tehtiin vasta syksyllä 2022 ja joilla ruoikon kasvuvoima oli siten suuri. Loppusyksyllä Länsiniityn uusi kasvusto houkutteli usein karjaa vaeltamaan sinne ruokailemaan, kun ruoka oli muutoin jo selvästi vähentynyt Pohjoisniityllä.

Kuva 5. Umpeenkasvavaa luhtaa H1:n kaakkoisosassa.

Kuva 6. Uutta järviuokokasvustoa H3:lla 29.9.2023.

3. TULOKSET

Tämän selvityksen päätavoite oli selvittää Ruskiksen hoitoniityillä lepäilevien vesi- ja rantalintujen sekä muiden aluetta säännöllisesti käyttävien lajien runsaus syksyn 2023 aikana.

Laskennoissa havaittiin hoitoniityillä ruokailemassa yhteensä 47 lajia, joista vesilintuja oli 15 lajia, kahlaajia 11, haikaroita 2, petolintuja 7 sekä avomaan varpuslintuja 7 lajia. Lisäksi hoitoniityillä tavattiin yksittäisiä variksia, sepelkyyhkyjä, kurkia sekä rantakanoja.

Harvinaisimpia hoitoniityillä havaittuja lajeja olivat heinätavi (H1, kerran 3 yks), liejukana (H1, kerran 1 yks), luhtahuitti (H1, kerran 1 yks) sekä lapinkirvinen (H1, kerran 1 yks).

Runsaimpien lajien yksilömäärät on esitetty taulukossa 1.

	Yksilöä max	Pvm	Yksilöä keskim/ laskenta	Havainto- päivien lkm	Yhteensä havaittua yksilöä	Suojelu- kategoria
Laulujoutsen	19	13.10.	2	11	39	VAST
Merihanhi	140	22.9.	12	5	229	
Metsähanhi ¹	220	13.10.	14	4	260	VAST
Kanadanhanhi	980	13.10.	152	11	3352	
Valkoposkihanhi	2550	4.9.	164	7	3414	DIR
Haapana	36	4.10.	7	10	135	VU DIR VAST
Harmaasorsa	74	5.7.	5	3	81	
Tavi	355	4.9.	52	14	1293	
Sinisorsa	480	29.8.	38	13	1019	
Jouhisorsa	7	29.8.	1	4	11	VU
Lapasorsa	107	4.9.	10	10	230	
Jalohaikara	31	29.8.	5	11	113	DIR
Harmaahaikara	11	29.8.	2	15	69	
Tylli	7	12.9.	1	5	23	
Töyhtöhyppä	8	4.9.	2	10	29	
Suosirri ¹	5	22.9.	1	7	19	
Suokukko	37	31.8.	10	12	238	CR DIR
Taivaanvuohi	106	4.10.	9	18	179	NT
Mustaviklo	3	29.8.	1	9	17	NT VAST
Liro	56	11.7.	7	12	152	NT DIR VAST
Niittykirvinen	15	22.9.	3	10	66	
Västaräkki	70	29.8.	11	9	294	NT
Keltävästaräkki	60	29.8.	5	7	95	

Taulukko 1. Porvoonjoen suistossa syksyllä 2023 levähtäneiden runsaimpien vesi- ja rantalintujen paras päiväsomma ja sitä vastaava päivämäärä, keskimääräinen yhden laskennan yksilömäärä, havaintopäivien lukumäärä (kaikkiaan havaintopäiviä oli 18) sekä koko syksyn yksilömääräkertymä (= eri laskennoissa havaittujen yksilöiden yhteenlaskettu kokonaisyksilömäärä).

Suojelukategoriat: CR = äärimmäisen uhanalainen, VU=vaarantunut, NT=silmällä pidettävä, DIR=EU:n lintudirektiivin liitteen I laji, VAST=Suomen kansainvälisen vastuu laji.

¹ Metsähanhen ja suosirrin kerääntymät koskevat Venäjällä pesiviä kantoja, jotka eivät ole nykytiedon mukaan uhanalaisia. Siksi niiden kohdalla jätettiin pois Suomen kantaa koskeva uhanalaisuusmerkintä.

3.1 Hanhet

Ruskiksen hoitoniityillä yöpyi ja lepäili syksyn aikana tuhansia hanhia (taulukko 1). Yhteen laskien selvästi runsaimmat lajit olivat valkuposkihanhi ja kanadanhanhi. Näistä valkuposkihanhia havaittiin enimmillään 2550 yksilöä, kanadanhanhia 980.

Hanhia alkoi ilmaantua suistoon enemmän elokuun lopulla (niittojen jälkeen), jonka jälkeen niitä tavattiin runsaasti laskentojen loppuun eli lokakuun puoliväliin asti. Valkuposkia havaittiin selvästi eniten elo–syyskuun vaihteessa, kun taas kanadanhanhia havaittiin isoja määriä (yli 600 yksilöä) elokuun lopulta lokakuun puoliväliin asti. Metsähanhen suurimmat määrät havaittiin vasta lokakuussa. Hanhien esiintyminen noudatteli aivan samaa kaavaa kuin syksyllä 2021 (Leivo 2021).

Kuva 7. Kanadanhanhia ja valkuposkihanhia Pohjoisniityn allikkoalueella 4.9.2023.

Hanhet eivät ruokailleet suistossa vaan lähiseudun pelloilla, jonne ne lähtivät yleensä auringonnousun aikoihin, kirkkaalla säällä jo ennen sitä. Myöhemmin aamupäivällä ne — tai osa niistä — palasivat suistoon lepäilemään. Yöpymään ne tulivat yleensä jonkin verran ennen auringonlaskua tai sen aikoihin.

Valkoposkien määrän väheneminen loppusyksyä kohti on sikäli yllättävää, että lajin kerääntymät peltoalueilla päinvastoin kasvavat syksyn edetessä. Nähtävästi Ruskiksen hoitoniityt käyvät liian pieniksi yöpymisalueiksi yli 10000-päisille hanhilaumoille, joten ne joutuvat hakemaan sopivaa yöpymispaikkaa laajemmilta merialueilta.

3.2 Sorsat

Selvästi runsaimmat Ruskiksen hoitoniityillä syksyllä 2023 kerääntyneet sorsalajit — mitattuna sekä korkeimman päiväsunnan että koko syksyn yksilömääräkertymän mukaan — olivat sinisorsa ja tavi (taulukko 1). Lähes kaikki hoitoniityillä tavatut sorsat olivat puolisukeltajia, kokosukeltajia tavattiin vain yksittäisiä korkean veden aikana.

Suistossa kerääntyvistä sorsista vain sinisorsat kävivät ruokailemassa suiston ulkopuolella. Sinisorsien havaittiin lähtevän aina pohjoisen suuntaan ja myös saapuvan sieltä, joten oletettavasti niiden ruokailualueena oli aiempien vuosien tapaan 5 km pohjoisempana sijaitseva Kiialan kartano, jossa sorsia sekä ruokitaan että samalla ammutaan.

Ruskiksen suistossa runsaina lepäilevistä puolisukeltajasorsista harmaasorsa suosi hoitoniittyjä ruokailualueinaan selvästi muita lajeja vähemmän. Yhtä lukuun ottamatta kaikilla laskentakerroilla harmaasorsa ruokaili hoitoniityillä huomattavasti vähemmän kuin suistossa. Esimerkiksi taveilla tilanne oli aivan päinvastainen. Kenties harmaasorsan ravinnonkäytössä on jotain eroa muihin *Anas*-lajeihin verrattuna.

Vedenpinnan korkeuden vaihtelut vaikuttivat selvästi sorsien oleskeluun hoitoniityillä (ks. luku 4.2).

3.3 Kahlaajat

Muuttomatallaan levähtäviä kahlaajia havaittiin syksyn 2023 laskennoissa odotettua selvästi vähemmän. Pääsyy tähän oli se, että hoitoniittyjen koneellinen niitto toteutui vasta elokuun lopulla, jolloin pääosa kahlaajamuutosta oli jo ohi (etenkin runsaimman lajin liron). Lisäksi keskikesän korkeat vedenpinnat eivät suosineet kahlaajien oleskelua alueella.

Runsaimmat suistossa levähtäneet kahlaajalajit olivat suokukko, taivaanvuohi ja liro (taulukko 1). Muita lajeja nähtiin enimmillään alle 10 yksilöä. Eniten kahlaajia tavattiin 11.7. (yhteensä 71 yksilöä, selvästi runsain laji liro), 29.8. (59, suokukko), 12.9. (72, suokukko), 4.10. (106, taivaanvuohi). Edellä mainittu ilmentää hyvin paitsi kahlaajien pitkää syysmuuttokautta,

myös lajien erilaista muuttoaikataulua; liro on runsaimmista kahlaajista aikaisin, taivaanvuohi myöhäisin.

Arktisia kahlaajia havaittiin hoitoniityillä vähän, vain pieniä määriä suo- ja lapinsirrejä sekä tyllejä. Arktiset kahlaajat suosivat pääsääntöisesti selvästi avoimempaa avoveteen rajautuvaa rantalietteikköä, jollaista Ruskisella ei nykyisellään ole (vrt. esim. Espoon Laajalahti tai Helsingin Vanhankaupunginlahti).

Kuva 8. Taivaanvuohi oli ainoa lintulaji, jota tavattiin kaikissa 18 laskennassa. Tämän piilottelevan lajin havaitut yksilömäärät jäänevät yleensä selvästi alakanttiin todellisesta.

3.4 Haikarat

Harmaahaikaroita havaittiin hoitoniityillä päivittäin lähes laskentojen loppuun asti. Enimmillään niitä nähtiin 11. Valtaosa harmaahaikaroista oli luultavasti peräisin parin kilometrin päässä sijaitsevasta koloniasta, mutta loppukesällä suistoon lienee saapunut jonkin verran kierteleviä nuoria myös muualta.

Vasta äskettäin Suomen pesimälinnustoon kotiutunut jalohaikara esiintyi Ruskiksella runsaampana kuin koskaan (vrt. esim. Leivo 2021). Jalohaikaroita havaittiin kaikissa laskennoissa heinäkuun puolivälistä syyskuun puoliväliin. Parhaimmillaan lintuja ruokaili hoitoniityillä peräti 31 yksilöä, kolminkertainen määrä harmaahaikaroihin verrattuna.

Jalohaikarat ruokailivat kaikkialla hoitoniittyjen alueella, usein myös hieman kuivemmilla reuna-alueilla (esim H1:n itä-pohjoisosassa), missä harmaahaikaroita ei juuri tai lainkaan nähty.

Jokseenkin kaikki hoitoniityillä havaitut linnut lienevät saapuneet Virosta, jonka pesimäkanta runsastunut huomattavasti viime vuosina. Kesällä 2023 Porvoon seudulla pesi tiettävästi yksi jalohaikarapari (A.Juvonen, suull.).

Kuva 9. Jalohaikaroita Pohjoisniityllä 29.8.2023 melko korkean veden aikaan.

3.5 Petolinnut

Syksyllä 2023 havaittiin hoitoniityillä saalistavia petolintuja lähes jokaisessa laskennassa. Yksilömäärät olivat kuitenkin vähäisiä, tyypillisesti 1–2 petolintua per laskenta. Enimmillään petolintuja havaittiin 25.8., 5–7 yksilöä.

Yleisin petolintu oli ruskosuohaukka, joita havaittiin niityillä 14 laskentapäivänä. Myös varpushaukkoja havaittiin useissa laskennoissa. Muut laskennoissa hoitoniityillä saalistamassa havaitut petolintulajit olivat merikotka (havaittiin 1 laskentapäivänä), sinisuo- (1), kana- (1), ampu- (3) ja nuolihaukka (2).

Koska alueella säännöllisesti saalistaneet petolintulajit olivat keski- tai pienikokoisia, niiden saalistuspaine kohdistui lähinnä varpuslintuihin ja kahlaajiin sekä sorsista pienimpään, taviin.

3.6 Avomaan varpuslinnut

Avomaan varpuslinnuista hoitoniityillä esiintyivät säännöllisesti västäräkki, keltävästäräkki ja niittykirvinen. Niiden esiintymistä rajoittivat jossain määrin samat tekijät kuin kahlaajilla: elokuun lopulle viivästynyt niitto ja pääosin varsin korkealla pysytellyt vedenpinta. Västäräkkejä ja kirvisiä havaittiin hoitoniityillä mainittavia määriä vasta niittojen jälkeen eli elokuun lopulta lähtien.

Keltävästäräkeillä havaittiin varsin terävä huippu elokuun lopulla (63 % syksyn kokonaismäärästä nähtiin 29.8.), muut lajit esiintyivät tasaisemmin elokuun lopulta lokakuun alkupuolelle.

Edellä mainitujen lajien lisäksi hoitoniityillä havaittiin avomaan varpuslinnuista yksittäisiä kiuruja, kivitaskuja ja pensastaskuja.

4. TULOSTEN TARKASTELUA

4.1 Niiton vaikutus lintujen esiintymiseen

Kaksi selvästi eniten hoitoniityillä syksyllä 2023 levähtäneiden lintujen runsauteen vaikuttavaa tekijää olivat niitto ja vedenkorkeuden vaihtelu.

Heti niittojen jälkeen elokuun lopulla lintujen yksilömäärissä tapahtui odotetusti hyvin voimakas runsastuminen, kun vesi-, ranta- ja avomaiden linnuille paljastui kertaheitolla laajat alueet uutta otollista ruokailualueita. Erityisen dramaattinen ero oli Länsiniityllä (H3–4). Siellä vesi- ja rantalintuja tai avomaiden varpuslintuja ei esiintynyt lainkaan ennen niittoa, koska niittyalue kasvoi sankkaa ruoikkoa.

Pohjoisniityllä (H1) ruokaili jonkin verran lintuja ennen niittoakin (sorsia korkean veden aikaan), koska keskiosan allikkoalue säilyi suhteellisen vähä- ja matalakasvuisena läpi kesän. Laajoja alueita Pohjoisniityllä peitti kuitenkin suhteellisen tuuhea ja korkea kasvillisuus, joka ei juuri tarjonnut sopivaa ruokailu- ja oleskelualaa linnuille.

4.2 Vedenkorkeuden vaikutus lintujen esiintymiseen

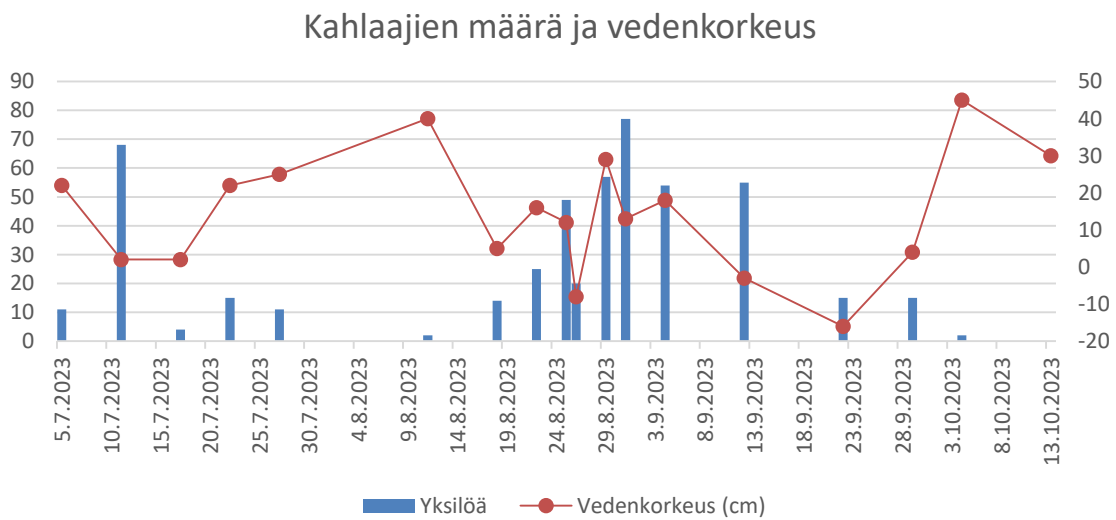
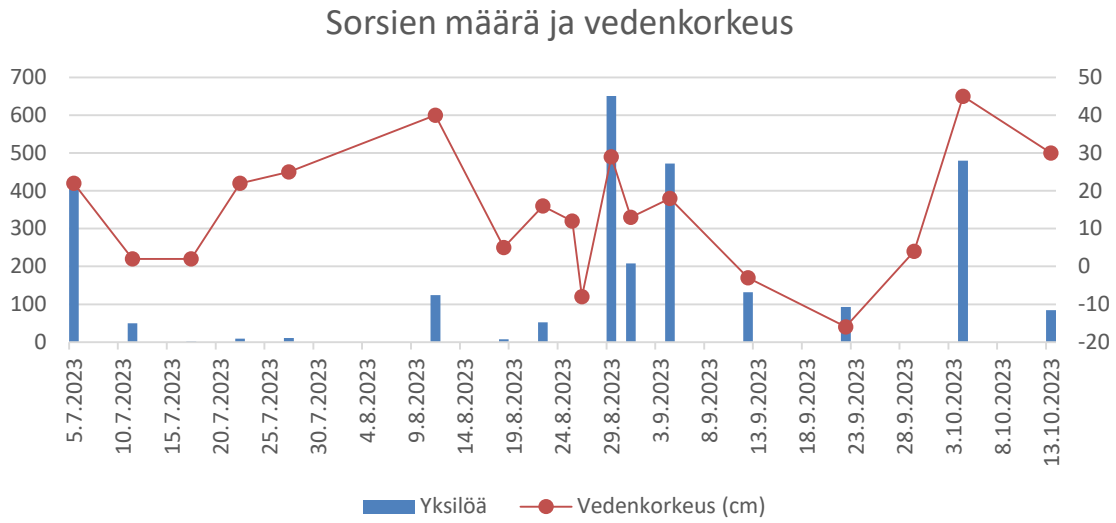
Myös vedenkorkeus vaikutti merkittävästi hoitoniittyjen lintumääriin sekä lajistoon. Veden ollessa matalalla (alle -10 cm) niityillä oli hyvin vähän tai ei juuri lainkaan vettä ja sen myötä lintuja, kun esimerkiksi sorsille ei ollut vettä uiskennella eikä kahlaajille kunnollista ruokailumutalikkoo.

Varsinkin Länsiniityllä (H3–4), jonka maapohja oli hieman korkeammalla kuin Pohjoisniityllä, lintuja oli matalimman veden aikaan yleensä hyvin vähän, lähinnä joitakin västäräkkejä ja variksia. Pohjoisniityn keskusallikon mutalikko houkutteli matalankin veden aikaan jonkin verran lintuja, lähinnä kahlaajia.

Veden noustua niityille linnut seurasivat perässä. Tämä näkyi hyvin esimerkiksi sorsilla. Niitä havaittiin laskentapäivistä selvästi eniten neljänä päivänä: 5.7. (yhteensä 409 yksilöä, vedenkorkeus +22cm), 29.8. (651 yks, +30cm), 4.9. (472 yks, +18cm) sekä 4.10. (480 yks, +45cm) eli pitkin syksyä vedenpinnan ollessa keskimääräistä korkeammalla (kuva 10).

Sorsien koko vaikutti niille optimaaliseen vedenkorkeuteen. Vain kahlaajan kokoiselle taville optimaalinen vedenkorkeus alkoi laskentahavaintojen mukaan osapuilleen n. +10 cm:stä, joka oli isommille sorsille liian matala. Puolisukeltajadorsista suurimpia, sinisorsia, alkoi tulla hoitoniityille enemmän vasta kun vesi nousi yli +20 cm:iin.

Kahlaajat suosivat ymmärrettävästi jonkin verran alhaisempaa vedenkorkeutta, joten niitä havaittiin isompia määriä yleensä eri päivinä kuin sorsia (kuva 10). Kovin matala vesi ei ollut kahlaajille mieleen, koska silloin niityt kuivuivat liikaa, etenkin H3–4. Toisaalta liian korkea vesikään ei ollut hyvä, koska silloin kahlaajille soveliaat ruokailumutalikit jäivät veden alle.

Kuva 10. Sorsien (ylempi) ja kahlaajien (alempi) yksilömäärän ja vedenkorkeuden vaihtelu Ruskiksen hoitoniityillä syksyllä 2023.

Laskentahavaintojen mukaan kahlaajille optimaalisin vedenkorkeus vaikuttava on Pohjoisniityllä (H1) n. -5..+20 cm, ja Länsiniityllä (H3–4) n. +5..+20 cm. Toisin sanoen Länsiniityllä vaadittiin n. 10 cm enemmän vettä, jotta sinne syntyisi kahlaajille soveliaista ruokailualueita.

Syyskuun 4., jolloin vedenkorkeus oli +18 cm, vettä niityillä oli jokseenkin kauttaaltaan jonkin verran, mutta ei niin paljon että niityt olisivat lainehtineet laajana avovesialueena (kuvat

11–12). Tämä vaikutti olevan suhteellisen optimaalinen vedenkorkeus melkein kaikille lajeille — kuten yöpyville hanhille, taveille ja lapasorsille, kahlaajille, haikaroille sekä västäräkeille — minkä seurauksena lintuja oli niityillä paljon ja monipuolisesti.

Kuva 11. Hoitoniitty H1 useimmille lajeille optimaalisen vedenkorkeuden aikaan 4.9.2023.

Kuva 12. Hoitoniitty H3 useimmille lajeille optimaalisen vedenkorkeuden aikaan 4.9.2023.

Kun vesi nousi n. +20 cm:iin tai yli, kahlaajille ja avomaan varpuslinnuille soveliaat ruokailu- ja lepäilyalueet peittyivät pääasiassa veden alle. Sorsille puolestaan tarjoutuivat tuolloin otolliset olosuhteet, kun hoitoniityille noussut vesi muodosti yhtenäisen laajan vesialueen, eräänlaisen merenlahden. Hyvänä esimerkkinä 4.10., jolloin vedenkorkeus oli +45 cm (kuva 1). Tällöin vesilintuja esiintyi lähes kaikkialla hoitoniityillä, mutta kaikki 'maalinnut' (kahlaajat, varpuslinnut) olivat kerääntyneet harvoille yksittäisille veden yläpuolelle jääneille ruokolautoille ja muille kuivemman maan kohdille.

Laskentojen alkuvaiheessa (heinäkuu–elokuun alku) vesi pysytteli pääosin tavanomaista korkeammalla (+20..40 cm), mikä oli yksi syy (niittojen viivästymisen ohella) siihen, että kahlaajien heinäkuinen päämuutto jäi hoitoniityillä pitkälti havaitsematta. Elokuun loppupuolen laskennoissa vesi oli yleensä selvästi matalammalla, mutta silloin kahlaajamuutto oli jo hiljenemään päin.

4.3 Lintujen alueellinen jakautuminen

Hoitoniityistä H1 eli Pohjoisniitty oli linnustoltaan selvästi monipuolisin ja runsaslukuisin sekä vähiten vedenkorkeuden vaihteluista riippuvainen. Sen keskiosan allikkoalue muodosti koko Ruskiksen tärkeimmän ruokailualueen monille linturyhmille (sorsat, haikarat, kahlaajat, västäräkit). Sen lisäksi Pohjoisniitty on koko Porvoonjoen suiston tärkein hanhien yöpymisalue (Leivo 2021).

Kaikkein korkeimman veden aikaan (4.10. +45 cm, kuva 2) vettä oli hoitoniittyalueen keskiosissa niin paljon, etteivät puolisukeltajasorsat, varsinkaan tavit, ylettäneet puolisukeltaa pohjasta ravintoa. Vesialueen keskiosissa ei tuolloin ruokaillut juurikaan sorsia.

H3-4:lla eli Länsiniityllä lintuja oli sopivalla vedenkorkeudella varsin paljon (erityisesti korkeahkon veden aikaan sorsia ja hanhia), mutta matalamman veden aikaan se ei näyttänyt olevan linnuille erityisen houkutteleva ruokailualue. Tämä johtui ilmeisesti tiheästä ruokokuntasta, joka peitti paksult H3-4:n pohjaa ja joka kuiville jouduttuaan muistutti lähinnä sänkipeltoa.

H4:llä lintuja oli yleensä ottaen selvästi niukemmin kuin muilla hoitoniityillä. Yksi syy tähän saattoi olla se, että se jäi hieman muista niityistä erilliseksi, pienehköksi jokiuoman erottamaksi aukiksi niittyalueen länsilaitaan. Lisäksi sitä reunusti länsiosassa korkeahko metsä, joka peitti näkyvyyttä lännen suuntaan, sekä vilkasliikenteinen tie, jossa liikkui paljon jalankulkijoita ja pyöräilijöitä. Useimmat ranta- ja avomaalinnut kaipaavat ympärilleen paljon avaraa näkymää, jotta ne voivat havaita pedot ajoissa, ja toisaalta linnut myös selvästi arkailivat tiellä näkyneitä ihmisiä ja melua. Nämä seikat yhdessä selittänevät H4:n vähälintuisuutta.

H1:llä tornin kaakkoispuolisella niityllä lintuja näkyi koko laskentakaudella vain yksittäisiä. Alue on kasvanut umpeen (ruokoitunut) silmin nähden, koska sitä ei oltu niitetty pariin vuoteen ja laidunpaine on siellä jatkuvasti aivan liian alhainen (kuva 5). Naudat eivät mielellään ruokaile siellä, nähtävästi siksi että alue on varsin märkä ja mutainen.

4.4 Lintujen liikkuminen hoitoniittyjen välillä

Linnut, eritoten kahlaajat ja västäräkit, liikkuvat keväeseen verrattuna (vrt. Leivo 2023) huomattavasti enemmän hoitoniittyjen (H1 ja H3–4) välillä, koska vesi oli korkeammalla ja niityt muodostivat usein yhtenäisen laajan vesi- ja lietealueen. Liikkumista eri hoitoniittyjen välillä ilmeni erityisesti korkean veden aikaan.

Jonkin verran liikkumista eri hoitoniittyjen välillä aiheuttivat myös petolinnut, joita havaittiin saalistamassa hoitoniityillä kaikissa laskennoissa. Tässä suhteessa uusien hoitoniittyjen H3–4 perustaminen on ollut tärkeää, koska nyt linnut pystyvät siirtymään pois petopaineen alta niittyjen toiseen osaan, sen sijaan että niiden täytyisi poistua kokonaan hoitoniityiltä.

5. NÄKÖKULMIA HOITONIITTYJEN JATKOKUNNOSTUKSEEN

Kahlaajille sopivien laajojen ja alavien mutalikkojen ja lieterantojen vähyys lienee selvin ekologinen puute tai heikkous Ruskiksella ja yleensäkin koko Porvoonjoen suistossa.

Yksi mahdollisuus korjata tätä ongelmaa olisi pyrkiä koneellisesti murskaamaan, kaivamaan tai poistamaan hoitoniittyjen H3–4 pinnasta ruokokunttaa niin, että mutalikkoa paljastuisi, tai kaivaa sinne matalia, loivareunaisia allikoita, jotka mahdollistaisivat kahlaajille sopivia ruokailupaikkoja myös matalan veden aikaan. Nykyisellään erityisesti kyseiset hoitoniityt kärsivät herkästi kuivumisesta, sillä vasta vedenkorkeudella n. +10 sinne alkaa tulla sen verran vettä, että kahlaajat hakeutuvat sinne ruokailemaan. Tämä on n. 10 cm enemmän kuin Pohjoisniityllä.

Mallina uuden mutalikkoalueen tekemisessä voisi olla H1:n keskiosan allikkoalueen lietteikkö, joka on nykyisellään koko suiston paras kahlaajapaikka. Myös tämän allikon ympärillä voisi tehdä vastaavanlaisen lanauksen, jotta mutalikkoalue laajenisi.

Hoitoniittyjen lanauksesta ja/tai kaivamisesta hyötyisivät myös monet muut linnut kuin kahlaajat; esimerkiksi västäräkit, keltävästäräkit ja niitykirviset, joiden kannat ovat taantuneet meillä viime vuosikymmeninä, sekä tavit, jotka tuntuvat viihtyvän erittäin hyvin Pohjoisniityn allikkoalueella. Myös hanhille kasvion tai vähäkasvustoinen rantaniitty on mieluisin yöpymispaikka.

Ehkä kaikkein tärkein kunnostustoimi tulevaisuudessa olisi kuitenkin avoimen yhteyden saaminen Pohjoisniityltä Kaupungiselän avovesialueelle ja laguuneihin. Tällöin Pohjoisniitty ei olisi enää suistosta katsottaessa erillinen, herkästi matalamman veden aikaan kuiville jäävä aukio korkean tiheän ruokovyön takana, vaan osa avointa, yhtenäistä merenlahtea. Tällöin niitty myös vaihettuisi luonnollisesti avoveteen vaihtelevanlevyisen rantalietealueen

välityksellä. Lietteikkö ei olisi myöskään niin altis vedenkorkeuden vaihteluille, vaan lietteikköä olisi näkyvissä monilla eri vedenkorkeuksilla, ja aallot pitänevät lietteikköä ainakin jossakin määrin kasvillisuudesta vapaana.

Tällaiset rantalietteet ovat monien lintulajien suosiossa. Esimerkiksi arktisia kahlaajia saattaisi levähtää suistossa nykyistä enemmän. Lisäksi monet kahlaajat pesivät mieluummin tuollaisella avoveteen aukeavalla avoimella rantaniityllä kuin sulkeutuneemmalla aukiomaisella niityllä, jollainen Pohjoisniitty nykyisellään on. Avoveteen rajautuvien alueiden suosioista saatiin osviittaa keväällä 2023 hieman etelämpänä Porvoonjoen suistossa Stensbölevikenillä, jossa kahlaajien ja myös muiden kosteikkolintujen pesintä (kuten ruokailukin) painottui hyvin voimakkaasti suoraan avoveteen rajautuvaan hoitoniityn ulko-osaan (Leivo 2023).

LÄHTEET

Leivo M 2021: Porvoonjoen suiston linnustoselvitys syksyllä 2021. Uudenmaan ely-keskus.
https://asiakas.kotisivukone.com/files/psly.kotisivukone.com/tiedostot/raportti_Porvoonjoen-suiston-linnustoselvitys-syksylla-2021_MauriLeivo.pdf

Leivo M 2023: Porvoonjoen suiston hoitoniittyjen linnustoselvitys keväällä 2023. Uudenmaan ely-keskus.
https://asiakas.kotisivukone.com/files/psly.kotisivukone.com/tiedostot/korjattu_raportti_Porvoonjoen-suiston-hoitoniittyjen-linnustoselvitys-kevaalla-2023_MauriLeivo.pdf

Mikkola-Roos M, Pessa J, Rusanen P & Sammalkorpi I 2021: Linnuston seurantaohjeet, Helmi-ohjelma, Lintuvedet. Suomen ympäristökeskus.

Ympäristöministeriö: Helmi-elinympäristöohjelma 2021-2030/ Lintuvesien ja kosteikkojen kunnostaminen. <https://ym.fi/helmi>

LIITE 1

Ruskiksen hoitoniittyjen linnustoselvityksen laskentapäivät syksyllä 2023:

Heinäkuu: 5., 11., 17., 22. ja 27.

Elokuu: 11., 22., 25., 26., 29. ja 31

Syyskuu: 4., 12., 22. ja 29.

Lokakuu: 4. ja 13.

Kaikki laskennat suoritti raportin tekijä.

KIITOKSET

William Velmala luki käsikirjoituksen, avusti kuvaajien laatimisessa raporttiin sekä toimitti ilmakuvia käyttööni.